

KAZIMIERZ A. KŁOSIŃSKI

AMERYKA POŁUDNIOWA W POZYSKIWANIU CYWILIZACYJNEJ TOŻSAMOŚCI

Przywołując pojęcie cywilizacji (cywilizacyjnej tożsamości), odwołuję się do dwóch koncepcji: Feliksa Konecznego oraz Arnolda Josepha Toynbee'go¹. Cywilizacja, według Konecznego, jest metodą ustroju życia zbiorowego². Istotę, tożsamość – *differentia* specyfika – cywilizacji danej zbiorowości określają: 1) struktura prawna – trójprawo (prawo rodzinne, majątkowe oraz spadkowe); 2) *quincunx* wartości bytu (zdrowie, dobrobyt, prawda, dobro oraz piękno); 3) społeczne pojmowanie czasu. W podejściu A.J. Toynbee'go charakterystyczne jest to, że cywilizacje wyrosły z właściwych reakcji na wyzwania, przejawionych przez społeczności pod przywództwem elity liderów kreatywnych mniejszości³.

Kontynent Ameryki Południowej przynależy do cywilizacji latyno-amerykańskiej, która – choć jest wytworem cywilizacji europejskiej – według S.P. Huntingtona⁴ posiada odrębną tożsamość. W XVI wieku konkwistadorzy z Hiszpanii oraz Portugalii doprowadzili do upadku cywilizacji tubylczych – rekolumbijskich – zatem Ameryka Południowa ma korzenie przede wszystkim katolickie, jednakowoż Indianie do dziś stanowią znaczny odsetek niektórych krajów tego kontynentu. Powierzchnię kontynentu Ameryki Południowej,

---

Dr hab. KAZIMIERZ A. KŁOSIŃSKI, prof. KUL – wiceprezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego Oddziału w Warszawie; ul. Nowy Świat 49, 00-042 Warszawa; e-mail: tag@pte.waw.pl

¹ Szersze przedstawienie zob. K. A. KŁOSIŃSKI, *Zrozumieć świat w cywilizacyjnym wyzwaniu. Z XX-wiecznych teorii cywilizacji*, w: *Gaudium in Litteris. Księga Jubileuszowa ku czci Księdza Arcybiskupa Profesora Stanisława Wielgusa*, red. S. Janeczek, W. Bajor, M.M. Maciołek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, s. 901-909.

² F. KONECZNY, *O wielości cywilizacji*, Kraków 1935.

³ A.J. TOYNBEE, *A Study of History*, London 1972 (*Studium historii*, przeł. J. Marzęcki, Warszawa 2000).

⁴ S.P. HUNTINGTON, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 1998.

liczącą 17 840 tys. km², dzielą między siebie dwanaście krajów niepodległych oraz jedno terytorium zależne⁵.

Kontynent w miarę majątny, wyposażony umiarkowanie w ekonomiczne walory materialne⁶, zamieszkuje tylko 5,7% populacji świata. Jak przypuszcza się (tabela 1), przyszłość Ameryki Południowej jest związana z malejącą tendencją znaczenia liczby ludności tego regionu w kontekście globu w XXI wieku. Co więcej, po roku 2020 coraz mniejsza część tej populacji będzie aktywna zawodowo (będzie stanowić kapitał ludzki tego kontynentu), a udział osób dojrzałych – w wieku 65 lat i więcej (tzn. w wieku poprodukcyjnym) będzie przyrastał bardzo szybko, dochodząc w roku 2100 do jednej trzeciej populacji (dokładnie 29%).

Tabela 1. Stan i prognoza liczby ludności, liczby ludności w wieku 65+ oraz zasobów pracy w Ameryce Południowej w latach 2010-2100

	2010	2020	2035	2050	2100
Liczba ludności w tys.	392 555	431 471	472 331	488 073	433 359
Dynamika liczby ludności 2010 = 100%	100%	110%	120%	124%	110%
Udział w ludności świata	5,7%	5,6%	5,5%	5,2%	4,3%
Liczba ludności w wieku 65+ (w tys.)	27 744	40 153	67 649	96 682	124 847
Udział ludności w wieku 65+ w liczbie ludności ogółem	7,1%	9,0%	14,0%	20,0%	29,0%
Udział liczby ludności w wieku 65+ w liczbie ludności ogółem w porównaniu do świata	-0,5	0	+1	+4	+7
Zasoby pracy w tys. osób (15-64)	259 432	292 155	314 462	310 315	241 407

⁵ Państwa niepodległe: Argentyna (2736,7 tys. km²), Boliwia (1084,4 tys. km²), Brazylia (8456,5 tys. km²), Chile (748,8 tys. km²), Ekwador (276,8 tys. km²), Gujana (196,9 tys. km²), Kolumbia (1038,7 tys. km²), Paragwaj (397,3 tys. km²), Peru (1280 tys. km²), Surinam (161,5 tys. km²), Urugwaj (173,6 tys. km²), Wenezuela (882,1 tys. km²). Terytorium zależne: Gujana Francuska (91 tys. km²).

⁶ Zarówno walory naturalne, jak i walory wytwórcze (łącznie z obszarami zurbanizowanymi – patrz tabela 4).

Udział zasobów pracy w liczbie ludności	66%	68%	67%	64%	56%
Udział zasobów pracy w liczbie ludności do poziomu światowego	0	+2	+2	+1	-4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Population Prospects. The 2010 Revision, vol. 1, Comprehensive Tables, UNDP, New York 2011 (podaję za: Z. STRZELECKI, *Tendencja rozwoju ludności świata*, w: Tezy referatów konferencji „Zagrożenia jakości życia; perspektywa długookresowa”, Komitet Prognoz Polska 2000 PWs przy Prezydium PAN oraz Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Mądralin, 27/28 czerwca 2013 r.

1. INTEGRACJA GOSPODARCZA W AMERYCE POŁUDNIOWEJ

Kształtując swą cywilizacyjną odrębność w samoistnej tendencji, Ameryka Południowa „sięga” do siły wartości solidarności międzynarodowej, objawiającej się w procesach integracji gospodarczej⁷.

Istotne ruchy integracyjne na tym kontynencie obserwujemy po drugiej wojnie światowej pod wpływem procesów integracyjnych w Europie oraz ścisłej współpracy między krajami bloku socjalistycznego. Nadto, integracja regionalna miała stać się panaceum na trudną sytuację gospodarczą krajów Ameryki Południowej⁸. Atoli integracja w Ameryce Południowej borykała się z trudnościami wynikającymi przede wszystkim z czynników demograficznych, geograficznych, społeczno-ekonomicznych, jak i politycznych⁹. Początek lat

⁷ Integracja na kontynencie Ameryki Południowej ma swoje korzenie w walkach wyzwoleniczych w pierwszej połowie XIX wieku. Powstawały wówczas związki dla celów wspólnej obrony i zabezpieczenia suwerenności jej członków. Pierwszym układem tego rodzaju był powstały w 1848 r. związek łączący Peru, Chile, Boliwię i Ekwador. Drugi zawarły w 1856 r. Peru, Chile i Ekwador (*Teoretyczne koncepcje integracji regionalnej a efekty działalności ugrupowań integracyjnych w Ameryce Łacińskiej*, red. E. Latoszek, M. Proczek, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2012, s. 44).

⁸ Istotną przyczyną załamania się wzrostu gospodarczego było pogorszenie się *terms of trade*. Powstanie niekorzystnych relacji między cenami artykułów surowcowych a dobrami wysoko przetworzonymi oraz protekcjonizm w postaci barier celnych utrudniających dostęp produktów krajów Ameryki Południowej na rynki państw wysoko rozwiniętych. Niekorzystne saldo bilansu handlowego doprowadziło do systematycznego zadłużenia tych krajów. Kryzys pogłębiały niewłaściwa strategia gospodarcza, nieefektywne wydatki inwestycyjne i niechęć do przeprowadzenia niezbędnych reform gospodarczych (*Teoretyczne koncepcje integracji regionalnej*, s. 55).

⁹ Wieloetniczna nieregularnie rozmieszona ludność mieszkająca w nielicznych ośrodkach miejskich, Kordyliery dzielące kontynent na dwie części, nieprawidłowy podział dochodu narodowego i związana z tym niska chłonność rynków.

dziewięćdziesiątych XX wieku przynosi koncepcję „otwartego regionalizmu”¹⁰, której owocami są Wspólnota Andyjska oraz Mercosur.

Wspólnota Andyjska – początkowo (do 1996 r.) Pakt Andyjski (Pacto Andino) – Comunidad Andina de Naciones (CAN) została zawiązana przez pięć państw: Chile, Boliwię, Peru, Ekwador oraz Kolumbię w roku 1969. Cztery lata później do Paktu dołączyła Wenezuela, a w 1976 r. z jego członkostwa zrezygnowało Chile. Natomiast w 2006 r. z członkostwa w CAN zrezygnowała także Wenezuela¹¹. Za cel postawiono sobie dążenie do stopniowej liberalizacji handlu oraz wspieranie trwałego rozwoju gospodarczego, a w przyszłości utworzenie unii celnej oraz wspólnego rynku.

„Podziały polityczne – jak pisze Robert Piłka¹² – negatywnie wpłynęły na integrację państw regionu Andów. Preferują one odmienne rozwiązania zarówno w polityce, jak i w sferze gospodarczej. Kolumbia i Peru dążą do liberalizacji gospodarki oraz otwarcia na współpracę z państwami uprzemysłowionymi. Przeciwną politykę gospodarczą stosuje Wenezuela, Boliwia i Ekwador. Państwa te dążą do przejęcia kontroli nad gospodarką i jej dobrami naturalnymi”.

Wspólny Rynek Południa (hiszp. Mercado Comun del Sur = Mercosur) – porozumienie powołujące największe ugrupowanie integracyjne Ameryki Południowej weszło w życie w listopadzie 1991 r.¹³ – skupia obecnie pięć państw regionu. W 2012 r. do Argentyny, Brazylii, Paragwaju i Urugwaju dołączyła Wenezuela¹⁴. W ostatnim miesiącu 2012 r. formalny wniosek o wstąpieniu do Mercosur podpisał prezydent Boliwii, uzyskując dla tego państwa prawo do zabierania głosu na spotkaniach państw członkowskich. Z chwilą rzeczywistego przystąpienia Boliwii do ugrupowania łączny jego PKB osiągnie prawie 3,5 bln dolarów, a liczba mieszkańców wyniesie prawie 300 mln osób.

¹⁰ Koncepcja „otwartego regionalizmu” została zainspirowana przez Komisję Ekonomiczną Narodów Zjednoczonych do spraw Ameryki Łacińskiej (hiszp. Comisión Económica para América Latina = CEPAL).

¹¹ R. PIŁKA, *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 93-94.

¹² Tamże, s. 97.

¹³ Tamże, s. 89.

¹⁴ W 2006 r. Wenezuela zrezygnowała z członkostwa we Wspólnocie Andyjskiej i złożyła wniosek o wstąpienie do Mercosur. Czekająca na członkostwo sześć lat w wyniku opieszałości Parlamentu Paragwaju. Po zawieszeniu Paragwaju w prawach członka decyzję o przyjęciu Wenezueli podjęli prezydenci pozostałych członków Mercosuru. J. GOCLAWSKA-BOLEK, *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 196.

Mercosur jest czwartym co do wielkości podmiotem gospodarczym świata, choć jego udział w handlu światowym nie jest znaczący (około 1,05%). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach członkowskich Mercosur – głównie w wybranych sektorach: samochodowym, chemicznym, spożywczym – w sposób istotny wzrosły. Mimo niepełnej integracji na poziomie unii celnej, mimo faktycznego działania bez instytucji ponadnarodowych¹⁵. Mercosur stał się dobrze rokującą stabilną integracją, która przekształciła region z pola tradycyjnej rywalizacji oraz realizowania partykularnych interesów w obszar współpracy i demokracji. Mimo napięć i dylematów [wizji neoliberalnej, z akcentem na sprawiedliwość społeczną, ścierającej się z radykalną polityką skierowaną przeciw Stanom Zjednoczonym, z zawieszeniem reform wolnorynkowych] – mimo ograniczonego potencjału gospodarczego i znaczenia w świecie – Mercosur próbuje znaleźć rozwiązania sprzyjające kontynentowi południowoamerykańskiemu na rozwinięcie rodzimych koncepcji bez szukania poparcia na zewnątrz¹⁶.

Wyrazem dobitnym dążeń ku samodzielnej cywilizacyjnej tożsamości Ameryki Południowej jest Unia Narodów Południowoamerykańskich (Union de Naciones Suramericanas = UNASUR), powołana podczas III Szczytu Południowoamerykańskiego w 2004 r. pod nazwą Południowoamerykańskiej Wspólnoty Narodów (Comunidad Sudamericana de Naciones = CSN), obejmująca państwa tworzące Mercosur oraz Wspólnoty Andyjskiej, a także Chile, Gujanę i Surinam. Podkreśla te dążenia wyrażona potrzeba utworzenia Południowoamerykańskiego Parlamentu oraz Banku Południa¹⁷.

---

¹⁵ Od początku istnienia Mercosur najsilniejsza gospodarka ugrupowania – Brazylia – była niechętna przenoszeniu procesu decyzyjnego na poziom instytucji ponadnarodowych, ale także państwa Mercosur zdawały sobie sprawę, że ograniczenie elastyczności działania związane z utworzeniem instytucji ponadnarodowych może stać się źródłem problemów (J. STRYJEK, *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 166).

¹⁶ J. GOCLAWSKA-BOLEK, *Nowy Mercosur*, s. 200. Członkami stowarzyszonymi z Mercosur – korzystającymi ze strefy wolnego handlu bez udziału w Unii Celnej – są: Chile (od 25 czerwca 1996 r.), Boliwia (od 17 grudnia 1996 r.), Peru (od 16 grudnia 2003 r.), Ekwador (od 15 grudnia 2004 r.), Kolumbia (od 15 grudnia 2004 r.). M. GAWRYCKI, *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*, Difin, Warszawa 2007, s. 118.

¹⁷ Projekt Banku Południa został zatwierdzony w 2009 r. przez siedem państw regionu: czterech pierwotnych członków Mercosur oraz Boliwię, Ekwador i Wenezuelę. Celem Banku ma być wspieranie inwestycji w regionie oraz zmniejszenie wpływów Banku Światowego w Ameryce Południowej. Przewidywano początek funkcjonowania Banku na kwiecień 2013 r., ale dotychczas państwa wymienione nie zdołały zebrać wymaganego kapitału. PIŁKA, *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej*, s. 99.

Tabela 2. Miejsce krajów członków Unii Narodów Południowoamerykańskich w rankingach międzynarodowych

Organizacja integracyjna	Kraj	Rodzaj wskaźnika		
		konkurencyjności (2010 r.)	demokracji (2011 r.)	wolności (2013 r.)
Mercosur	Argentyna	94	51	160
	Brazylia	48	45	100
	Paragwaj	116	62	80
	Urugwaj	74	17	36
	Wenezuela	126	97	174
Wspólnota Andyjska	Boliwia	104	84	156
	Ekwador	86	89	159
	Kolumbia	69	55	37
	Peru	61	56	44
CARICOM ^{*)}	Gujana	109	77	129
	Surinam	114	54	135
	Chile	33	35	7

^{*)} Caribbean Community and Common Market, Karaibska Wspólnota i Wspólny Rynek

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: PIŁKA, *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej*, s. 104-108.

2. WYRÓŻNIAJĄCE SIĘ GOSPODARKI UNII NARODÓW POŁUDNIOWOAMERYKAŃSKICH

Najbardziej konkurencyjną gospodarką Unii Narodów Południowoamerykańskich jest Chile¹⁸ – państwo aktywnie liberalizujące kontakty gospodarcze z zagranicą. Także wysoką ocenę uzyskało Chile pod względem statusu istniejącej w tym państwie demokracji, a szczególne miejsce – wysokie, siódme na świecie – przypadło Chile w zakresie wolności gospodarczej. W całości jest to efekt przeprowadzonych reform, stwarzających sprzyjający klimat gospodarczy. W zasadzie – jak zauważa Jolanta Sprysak¹⁹ – Chile było jedynym państwem, które wybrało swoistą drogę modernizacji, negując wymagania Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego²⁰.

¹⁸ Liczba mieszkańców 17,5 mln, zadłużenie zagraniczne – 34,0% PKB.

¹⁹ J. SPRYSK, *Kryteria Konsensusu Waszyngtońskiego jako droga rozwoju krajów Ameryki Łacińskiej*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 58.

²⁰ Kolejne rządy Chile naruszały podstawowe przykazania dekalogu neoliberalizmu: nie sprywatyzowano podstawowego sektora gospodarki – górnictwa miedzi; zagraniczne inwestycje

Chile jest małą (bez możliwości kształtowania swoich *terms of trade*) gospodarką o relatywnie wysokiej otwartości, silnie zorientowaną na współpracę z zagranicą. Chile dąży do pogłębienia otwartości z wykorzystaniem działań na poziomie międzynarodowym, jak i poprzez negocjacje wielostronne, a także poprzez umowy bilateralne²¹.

Średni wzrost gospodarczy Brazylii, o której szerzej za chwilę (niewątpliwie lokomotywy gospodarczej Unii Narodów Południowoamerykańskich), w latach 2004-2012 kształtował się na poziomie jednym z najniższych w ugrupowaniu (4,3%) – najbardziej na czoło wysuwają się Argentyna (7,08%) oraz gospodarka peruwiańska (6,76%). Na dalszych miejscach znajdują się Chile (4,81%), Kolumbia (4,78%)²².

Argentyna²³, okazuje się, należy do grupy nielicznych krajów, które nie odnotowały w ostatnim dziesięcioleciu zmniejszenia PKB. Warto podkreślić – za Urszulą Żuławską²⁴ – iż ojczyzna Ojca świętego Franciszka w ostatnim ćwierćwieczu zastosowała niestandardowe narzędzia polityki gospodarczej, przejawiające się w:

- wprowadzeniu w latach dziewięćdziesiątych XX wieku zarządu walutą, co umożliwiło zlikwidowanie hiperinflacji, ocierając się nawet w latach 1999-2001 o deflację;
- specyficznej polityce przewycięzania kryzysu lat 2001/2002, polegającej na rozłożeniu w czasie zobowiązań finansowych (restrukturyzację starego zadłużenia zagranicznego w roku 2005 oraz 2010) oraz efektów dewaluacji, przeprowadzonej bez wsparcia z zewnątrz;
- ekspansywnej polityce budżetowej w czasach światowego kryzysu 2009+²⁵;

---

kapitałowe Chile zostały poddane ograniczeniom; wzrostowi gospodarczemu nie towarzyszyła zmiana struktury dystrybucji dochodu (struktura ta w ocenie Banku Światowego jest jedną z najbardziej anachronicznych na świecie). K. KRZYWICKA, *Ameryka Łacińska wobec globalizacji*, w: *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Lublin 2002, s. 273-274.

²¹ B. MICHAŁSKI, *Geograficzna dywersyfikacja (między)regionalnych umów handlowych. Przypadek Chile*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 316-318.

²² S.M. SZUKALSKI, *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 132.

²³ Liczba mieszkańców 41 mln osób; PKB (2012) – 474,8 mld USD; zadłużenie zagraniczne 34,7% PKB.

²⁴ U. ŻUŁAWSKA, *Płynąc pod prąd – Argentyna 1989-2012*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 240-241.

²⁵ Zwiększone wydatki publiczne przeznaczone zostały na zwiększenie akcji kredytowej dla najbardziej dotkniętych kryzysem sektorów produkcyjnych (dóbr trwałych i budownictwa). Z kredytów korzystać mogły także te przedsiębiorstwa, które zobowiązały się do niezmnieszenia zatrudnienia. Wprowadzono dla nich moratorium dla płatności podatkowych i na fundusz ubezpieczeń społecznych.

- znacjonalizowaniu w listopadzie 2008 r. systemu emerytalnego (uzasadnienie: niewystarczające zabezpieczenie emerytur w systemie kapitałowym);
- utworzeniu na przełomie 2009 i 2010 r. szeregu programów mających na celu poprawę poziomu życia najuboższych grup społecznych i poprawę poziomu edukacji. Wprowadzono program zakładania dla wszystkich obywateli darmowych kont bankowych;
- przejściu rezerw dolarowych banku centralnego oraz rozszerzeniu obowiązku odsprzedaży dewiz pozyskanych z eksportu, a także we wprowadzonym obowiązku udokumentowania pochodzenia środków przy transakcjach dewizowych.

Bardziej – jednakowoż – niż dynamizm gospodarczy oraz „egzotyczność” polityki ekonomicznej Argentyny na oblicze cywilizacyjnej tożsamości Ameryki Południowej oddziałuje potęga – mocarstwowość – Brazylii²⁶. Rozmiary brazylijskiej gospodarki predestynują ją do odgrywania znaczącej roli w świecie. Tak pod względem powierzchni (8,5 mln km²), jak i liczby ludności zajmuje 5 miejsce na świecie. Pod względem zamożności – mierzonej wielkością produktu krajowego brutto – jest w roku 2011 szóstą gospodarką świata²⁷, z wielkością PKB około 2,5 bln USD. Brazylia w największym stopniu – 40% – partycypuje w wytwarzaniu PKB Ameryki Łacińskiej, mając w miarę nowoczesną strukturę jego wytwarzania²⁸.

Proces gospodarczych i społecznych zmian – prowadzących do współczesnego sukcesu Brazylii – rozpoczął się w 1994 r. wraz z prezydenturą Fernando Henrique Cardoso, osiągając kulminację wraz z dojściem do władzy Luiza Inacio Luli de Silvy. Współczesna kondycja oraz pozycja Brazylii jest odzwierciedleniem skuteczności owego procesu transformacji. Ogromne znaczenie odgrywają walory ekonomiczne w postaci bogatych złóż surowcowych, odpowiednich warunków do rozwoju rolnictwa, dynamicznie rozwijającym się przemyśle, a także rynku finansowym.

Ułatwiono zaciąganie kredytów przez małe i średnie przedsiębiorstwa. (W. ŻUŁAWSKA, *Płynąc pod prąd – Argentyna 1989-2012*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 238).

²⁶ Liczba mieszkańców 198,4 mln osób, PKB (2012) – 2425 mld USA, dług zagraniczny – 12,0% PKB.

²⁷ Po Stanach Zjednoczonych, Chinach, Japonii, Niemczech i Francji (M. OSTROWSKA, *Brazylia – potęga gospodarcza kontynentu*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 257-258).

²⁸ 7% rolnictwo, 28% przemysł, 65% usługi (M. CZARNACKI, *Mocarstwo regionalne w procesie integracji gospodarczej na przykładzie Brazylii w procesie tworzenia Strefy Wolnego Handlu Ameryk*, rozprawa doktorska, Kolegium Gospodarki Światowej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011, mps, s. 89).

Struktura absorpcji zatrudnienia jest bardziej anachroniczna: w usługach pracuje 60,7%, w przemyśle – 22%, a w rolnictwie około 17%.

Spośród czynników zewnętrznych – jak wskazuje Karina Jędrzejewska²⁹ – pierwszoplanowy jest wzrost zapotrzebowania na brazylijski eksport ze strony Chin (główny partner w eksporcie) i pozostałych państw Azji Wschodniej i Południowej, a także światowy wzrost cen żywności i surowców naturalnych.

W ostatniej dekadzie Brazylia zwiększyła aktywność na forum wielu organizacji międzynarodowych, szczególnie na forum Światowej Organizacji Handlu, podjęła starania o członkostwo w OECD, a poprzez uczestnictwo w szczytach BRICS i G20 oddziałuje na międzynarodowy system walutowy i handlowy. Brazylia wyraźnie ustępowała i ustępuje swoim głównym konkurentom w regionie w zakresie wskaźnika rozwoju społecznego (HDI) we wszystkich jego wymiarach³⁰, plasując się w roku 2011 generalnie na 84 pozycji w rankingu HDI, daleko dalej niż Chile i Argentyna. Miarą zachodzących dysproporcji i nierówności społecznych jest wskaźnik GINIEGO³¹. W Brazylii występuje większa nierówność pod względem osiąganych dochodów niż w Argentynie oraz Chile. Jednakowoż pod względem nakładów na edukację oraz opiekę zdrowotną (odniesione do PKB) Brazylia z tej trójki nie jest ostatnią – w edukacji jest na pozycji pierwszej, a w opiece zdrowotnej na drugiej, za Argentyną.

Tabela 3. Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI), nierówności społecznych (GINI) oraz poziomu życia społeczeństw czołowych gospodarek Ameryki Południowej

Kraj	Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI)			Indeks GINI (2001-2010)	Nakłady na edukację (% PKB) (2006-2009)	Nakłady na opiekę zdrowotną (% PKB) 2009
	1980	2011	pozycja w rankingu świata			
Argentyna	0,669	0,797	45	45,8	4,9	9,5
Brazylia	0,549	0,718	84	53,9	5,7	9,0
Chile	0,630	0,805	44	52,1	4,0	8,2

Źródło: Human Development Report 2011, Statistical Annex, UNDP, s. 127-161 (podaję za: M. OSTROWSKA, *Brazylia – potęga gospodarcza kontynentu*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 266-268).

²⁹ K. JĘDRZEJEWSKA, *Determinanty mocarstwowości ekonomicznej Brazylii*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 244.

³⁰ Idzie o takie wskaźniki cząstkowe, jak: oczekiwana długość życia, średnia liczba lat edukacji otrzymanej przez mieszkańców w wieku 25 lat i więcej, oczekiwana liczba lat edukacji dla dzieci rozpoczynających proces kształcenia oraz dochód narodowy *per capita* w USD według parytetu siły nabywczej.

³¹ Im wyższa jest wartość wskaźnika (przyjmuje wartości z przedziału <0, 100>), tym większy jest stopień koncentracji dochodów, tzn. tym większe nierówności pod względem osiąganych dochodów.

W przypadku Brazylii istotnym bodźcem do pogłębienia integracji w ramach Mercosur był fakt ogłoszenia przez Stany Zjednoczone planu zintegrowania obu Ameryk (Brazylia była przeciwna tego typu integracji i – w ramach przeciwwagi – dążyła do zacieśnienia więzów współpracy między członkami Mercosur)³².

3. POŁUDNIOWOAMERYKAŃSKI MODEL KAPITALIZMU

Gospodarki krajów Ameryki Południowej w okresie kolonialnym (od początków XIX wieku) opierały się na ekstensywnym rolnictwie z dominacją hodowli bydła³³. Wraz z usamodzielnieniem się rozwijają się w gospodarkach tych krajów kierunki specjalizacji eksportowej³⁴.

Rozpad handlu światowego w latach 1929-1933 spowodował znaczne zmiany w polityce państw tego regionu, prowadzące od liberalizacji handlu do rosnącego protekcjonizmu, do prób ochrony krajowej produkcji przemysłowej oraz poprawy sytuacji płatniczej poszczególnych państw. Zmiany nie przyniosły sukcesu, doprowadziły do znacznej izolacji Ameryki Południowej od rynku światowego. Było to naturalne następstwo polityki „import substitution industrialization” (ISI).

Z odmiennych – sfinalizowanych sukcesem – doświadczeń „tygrysów azjatyckich” brytyjski ekonomista J. Williamson opracował liberalną receptę ukierunkowaną na gospodarki krajów Ameryki Południowej³⁵, którą oprawiono w ramy programów stabilizacyjnych Międzynarodowego Funduszu Walutowego³⁶.

---

³² STRYJEK, *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*, s. 172. Strefa Wolnego Handlu Obu Ameryk (Free Trade Area Of the Americas – FTAA) miała objąć swoim zasięgiem 34 państwa Ameryki Południowej i Ameryki Północnej (tzn. wszystkie oprócz Kuby). Negocjacje w sprawie FTAA rozpoczęły się w 1994 r. i trwały aż do 2005 r. i nie zakończyły się porozumieniem. Wobec braku szans na zbliżenie stanowisk w zakresie polityki gospodarczej (w szczególności w kwestii wsparcia rolnictwa oraz handlu, otwarcia sektora usług, regulacji dotyczących przepływów kapitałowych oraz inwestycji, ochrony praw autorskich) postanowiono uzależnić dalsze negocjacje od postępów procesu liberalizacji handlu na forum Światowej Organizacji Handlu. PIŁKA, *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej*, s. 92.

³³ *Teoretyczne koncepcje integracji regionalnej*, s. 49.

³⁴ Głównie do Stanów Zjednoczonych, aczkolwiek Argentyna i Urugwaj prowadziły eksport artykułów hodowlanych do Wielkiej Brytanii oraz innych uprzemysłowionych krajów Europy. W szczególności Brazylia i Kolumbia specjalizowały się w uprawie kawy, Chile w wydobyciu rudy żelaza, Boliwia – rudy cynku, Ekwador – w produkcji bananów, natomiast główną specjalnością Argentyny i Urugwaju była produkcja mięsa i skór. Wenezuela w XIX wieku specjalizowała się w hodowli bydła, ale od początków XX wieku podstawą jej gospodarki stało się wydobycie ropy naftowej.

³⁵ Idzie o Konsensus Waszyngtoński, który przewidywał: dyscyplinę fiskalną, reformy sektora wydatków publicznych, reformę podatkową, liberalizację i ujednoczenie stopy procentowej, utrzymanie jednolitego kursu walutowego, liberalizację handlu, liberalizację barier napływu bezpośred-

Wymienione kraje wchodzi – może w mniejszym stopniu Brazylia – w „orbitę” cech modelowych, sformułowanych dla latynoamerykańskich systemów gospodarczych przez Nicola Phillipsa³⁷ [pod wpływem bogatego dorobku Victora Bulmer-Thomasa³⁸], odmiennych od europejskiego (ogólniej zachodniego) modelu kapitalizmu. Ów model wyznaczają następujące cechy:

- struktura relacji gospodarczych faworyzuje raczej kapitał *sensu stricte* niż kapitał ludzki,
- rynek kapitału ludzkiego jest elastyczny z dużymi nieformalnymi „zakładkami” oraz okresowymi wysokimi poziomami strukturalnego bezrobocia,
- system finansowy jest wsparty na sektorze bankowym, a w mniejszym stopniu na giełdzie,
- państwo w prowadzonej polityce gospodarczej na dużą skalę jest organizatorem oraz promotorem rynku (promocja eksportu, industrializacja umożliwiająca substytucję importu),
- struktury instytucjonalne umiędzynarodawiające gospodarki państw,
- struktura produkcji i eksportu zdominowana jest przez surowce naturalne i kapitałochłonną produkcję opartą na surowcach naturalnych.

Generalizując, Dominik Smyrgała stwierdza, iż „w Ameryce Łacińskiej wytworzył się specyficzny system gospodarczy, w którym występuje silna tendencja do bezpośredniego kontrolowania wydobycia surowców naturalnych przez państwo, co ma być czynnikiem ich emancypacji politycznej i uniezależnienia od wpływów zewnętrznych”³⁹.

---

nich inwestycji zagranicznych, prywatyzację, deregulację rynków oraz gwarancje praw własności (SPRYSAK, *Kryteria Konsensusu Waszyngtońskiego*, s. 37-38).

³⁶ J.E. Stiglitz pisze: „MFW rozprawia z dumą o postępie, jakiego dokonała Ameryka Łacińska w reformach rynkowych w ciągu ubiegłej dekady (choć jest o tym trochę ciszej od czasu klęski prymusa, czyli Argentyny, w 2001 roku oraz recesji i stagnacji, które dotknęły wiele spośród „reformatorskich” krajów w ostatnich pięciu latach, ale mniej mówi o liczbie ludzi żyjących w ubóstwie” (*Globalizacja*, WNP, Warszawa 2004, s. 83).

³⁷ N. PHILLIPS, *The Southern Come Model. The Political Economy of Regional Capitalist Development in Latin America*, Routledge, New York 2004, s. 255-256 (podają za: D. SMYRGALA, *Nacjonalizacja surowców naturalnych jako czynnik emancypacji politycznej państw Ameryki Łacińskiej: przykład Meksyku i Boliwii w: Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, s. 304).

³⁸ V. BULMER-THOMAS, *The Economic History of Latin America Since Independence*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

³⁹ SMYRGALA, *Nacjonalizacja surowców naturalnych*, s. 305.

Tabela 4. Majętność na jednego mieszkańca (2005 r.)
oraz PKB *per capita* w krajach Ameryki Południowej (w USD)

Kraj	Walory naturalne ^{*)}	Walory wytwórcze + obszary zurbanizowane	Zagraniczne aktywa netto	Kapitał nieuchwytny ^{**)}	Ogółem majątność	PKB p.c. (2011)
Argentyna	10 267	10 815	-211	50 381	71 252	11 006
Boliwia	8305	2000	-855	5618	15 068	2360
Brazylia	14 978	11 330	-1735	54 569	79 142	12 583
Chile	18 870	19 268	-2007	65 770	101 901	14 367
Ekwador	22 454	7601	-1843	15 422	43 634	5323
Gujana	21 882	4106	-2008	-4770	19 210	3408
Kolumbia	7614	7127	-853	40 706	54 594	7075
Paragwaj	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	b.d.	3890
Peru	5818	7160	-1235	33 169	44 912	6106
Surinam	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	b.d.	4743
Urugwaj	8288	9743	-869	69 522	86 684	13 803
Wenezuela	30 567	15 863	1231	22 134	69 795	10 731

^{*)} Zasoby w ziemi, drzewa (lasy), niekopalne zasoby lasów, obszary chronione, ziemie uprawne, pastwiska.

^{**)} Walory nieuchwytny – ich wartość w szacunkach Banku Światowego jest wielkością rezydualną, różnicą pomiędzy ogólną majątnością a wartością walorów wytworzonych przez człowieka oraz walorów naturalnych. Wielkość ta obejmuje – zdaniem autorów opracowania Banku Światowego – kapitał ludzki, społeczny oraz instytucjonalny.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *The Changing Wealth of Nations. Measuring Sustainable Development in the New Millennium* (The World Bank, Washington, DC, 2011, s. 174-183); Anuario Estadístico de América Latina y El Caribe 2012, CEPAL Naciones Unidas 2012, s. 82.

Państwa Ameryki Południowej są – za sprawą niewielkiego kapitału niewidzialnego (tabela 4) – gospodarkami o niskiej ogólnej majątności *per capita* (najwyższa w Chile 101 901 USD przy przeciętnej światowej 115 484)⁴⁰. W następstwie, są to kraje o niskim produkcie krajowym brutto na jednego mieszkańca⁴¹.

⁴⁰ Jak wynika z szacunków Banku Światowego, rekord w zakresie ogólnej zamożności *per capita* posiadają Luksemburg oraz Islandia (oba kraje powyżej 900 tys. USD), Dania oraz USA należą do klasy zamożności nieco poniżej 700 tys. USD, Wielka Brytania jest poniżej tej granicy (663 tys. USD), natomiast ponad 500 tys. USD (ale poniżej 600) to zamożność takich krajów, jak: Australia, Austria, Finlandia, Francja, Holandia, Japonia, Kanada, Niemcy.

Współczesne oblicze – model cywilizacyjny kapitalizmu – Ameryki Południowej ubarwiła (niekiedy może zbyt dyskretydującej „czerwieni”) także właściwie rozumiana teologia wyzwolenia.

Otwarcie Kościoła na świat na Soborze Watykańskim II emanowało pojawieniem się w teologii pluralizmu kulturowego społeczeństw. Teologia wyzwolenia jest nurtem we współczesnej teologii latynoamerykańskiej powstałym w reakcji na ubóstwo, wyzysk, niesprawiedliwość społeczną oraz zinstytucjonalizowaną przemoc. Impulsem dla powstania teologii wyzwolenia była twórczość peruwiańskiego teologa Gustavo Gutierrez, a zasadnicze myśli oraz kierunki rozwoju teologii wyzwolenia zostały sformułowane przez konferencje episkopatu latynoamerykańskiego (w 1968 r. w Medellin oraz w 1979 r. w Puebla)⁴².

Teologia wyzwolenia – zdaniem Gustavo Gutierrez – jest „krytyczną refleksją nad chrześcijańską praxis w świetle Słowa Bożego”. U podstaw refleksji w teologii wyzwolenia znajduje się ubogi człowiek (żyjący w niezasłużonej nędzy). Ubóstwo – według latynoamerykańskich biskupów – zostało uznane za „grzech społeczny, a u jego podstaw leżą określone struktury ekonomiczne, społeczne oraz polityczne”⁴³. Ludzie – w opinii teologów wyzwolenia – mają prawo domagać się respektowania (obok swobód obywatelskich) przede wszystkim praw do życia, tzn. do zagwarantowania elementarnych środków materialnych, które umożliwiłyby po prostu istnienie. Uporać się z tym winno wyzwolenie – proces uwalniania się z wszelkiego rodzaju zniewoleń oraz grzechów. By osiągnąć wyzwolenie, trzeba powrócić do obrazu Boga oraz ludu Bożego ukazanych w Biblii.

Kościół – według teologii wyzwolenia – winien być nie tylko „Kościołem dla ubogich”, ale „Kościołem ubogich i z ubogimi”. Przejawem zaangażowania się teologii wyzwolenia w sprawy ubogich stały się kościelne wspólnoty podstawowe. Członkowie wspólnot – od 10 do 30 osób – wspólnie studiowali Biblię oraz

---

We wszystkich tych krajach pozycją dominującą jest „nieuchwytny kapitał” (*intangible capital*), który można utożsamiać – moim zdaniem – z kapitałem społecznym. (*The Changing Wealth of Nations. Measuring Sustainable Development in the New Millennium*, The World Bank, Washington, DC, 2011, s. 174-183).

⁴¹ Tę zależność wyraził także Benedykt XVI w encyklice *Caritas in Veritate* w słowach: „Głód zależy nie tyle od niewystarczających zasobów materialnych, ile raczej od niewystarczających zasobów społecznych, spośród których najważniejszy jest natury instytucjonalnej. Brakuje struktury instytucji ekonomicznych, będących w stanie zarówno zagwarantować regularny i odpowiedni z punktu widzenia wyżywienia dostęp do pokarmu i wody, jak i stawić czoło pilnym sytuacjom związanym z pierwszymi potrzebami oraz prawdziwymi kryzysami żywnościowymi, spowodowanymi przez przyczyny naturalne lub nieodpowiedzialną polityką wewnętrzną i międzynarodową”.

⁴² *Wielka Encyklopedia PWN*, t. XXVII, Warszawa 2006, s. 326.

⁴³ *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*, red. M.F. Gawrycki, WN PWN, Warszawa 2011, s. 240.

pomagali parafianom w zakresie zaopatrzenia w żywność, wodę, usuwanie odpadów, a także elektryfikacji. Wiara chrześcijańska postrzegana z punktu widzenia Południa – stwierdza współczesny teolog wyzwolenia, Leonardo Boff⁴⁴ – musi angażować się na rzecz sprawiedliwości społecznej po to, aby umożliwić włączenie do rodziny ludzkiej dwóch trzecich mieszkańców naszego globu, którzy odkrywają, że są z niej wyłączeni. Powinno to zainspirować poszukiwania modelu ekonomicznego, który potrafiłby zapewnić ekwiwalentny i sprawiedliwy podział bogactwa światowego.

Teologia wyzwolenia – nieskutecznie przenoszona do przeszłości (moim zdaniem, jej zwycięstwem jest Ojciec święty Franciszek) – podejmuje w ostatnich latach nowe zagadnienia. Idzie o prawo, które występowało w nauczaniu Jana Pawła II oraz Benedykta XVI, do różnorodności religijnej. Teologia wyzwolenia występuje przeciwko przyznawaniu którejkolwiek religii monopolu na posiadanie prawdy.

Zdaniem teologów wyzwolenia, także chrześcijaństwo winno być rozsądnie otwarte na ubogacenie wartościami, które znajdują się w innych religiach. Wszystkie religie poszukują dróg do zbawienia – troszczą się o to, by porządek świata czynić zgodnym z wolą Boga, by czynić go bardziej sprawiedliwym. Teologia wyzwolenia opowiada się za zbliżeniem pomiędzy religiami oraz wyraża sprzeciw wobec demonizowania różnic, które między nimi występują. Do ludu Bożego przynależą wszyscy ludzie, w tym również wyznawcy innych religii.

BIBLIOGRAFIA

- Anuario Estadístico de América Latina y El Caribe 2012, CEPAL Naciones Unidas 2012.
BULMER-THOMAS V., *The Economic History of Latin America Since Independence*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
CZARNACKI M., *Mocarstwo regionalne w procesie integracji gospodarczej na przykładzie Brazylii w procesie tworzenia Strefy Wolnego Handlu Ameryk*, rozprawa doktorska, Kolegium Gospodarki Światowej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011, mps.
Dzieje kultury latynoamerykańskiej, red. M.F. Gawrycki, WN PWN, Warszawa 2011.
GAWRYCKI M., *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*, Difin, Warszawa 2007.
GOCLAWSKA-BOLEK J., *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
Human Development Report 2011, Statistical Annex, UNDP (za: M. OSTROWSKA, *Brazylia – potęga gospodarcza kontynentu*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013).

⁴⁴ Podaję za: tamże, s. 245.

- HUNTINGTON S.P., Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 1998.
- JĘDRZEJEWSKA K., Determinanty mocarstwowości ekonomicznej Brazylii, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- KŁOSIŃSKI K.A., Zrozumieć świat w cywilizacyjnym wyzwaniu. Z XX-wiecznych teorii cywilizacji, w: *Gaudium in Litteris. Księga Jubileuszowa ku czci Księdza Arcybiskupa Profesora Stanisława Wielgusa*, red. S. Janeczek, W. Bajor M. M. Maciołek, Wydawnictwo KUL, Lublin 1009.
- KONECZNY F., *O wielości cywilizacji*, Kraków 1935.
- KRZYWICKA K., *Ameryka Łacińska wobec globalizacji*, w: *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Lublin 2002.
- MICHALSKI B., Geograficzna dywersyfikacja (między)regionalnych umów handlowych. Przypadek Chile, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- OSTROWSKA M., Brazylia – potęga gospodarcza kontynentu, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- PHILLIPS Nicola, *The Southern Come Model. The Political Economy of Regional Capitalist Development in Latin America*, Routledge, New York 2004 (za: D. SMYRGALA, *Nacjonalizacja surowców naturalnych jako czynnik emancypacji politycznej państw Ameryki Łacińskiej: przypadek Meksyku i Boliwii*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013).
- PIŁKA R., Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- SMYRGALA D., *Nacjonalizacja surowców naturalnych jako czynnik emancypacji politycznej państw Ameryki Łacińskiej: przypadek Meksyku i Boliwii*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- SPRYSAK J., Kryteria Konsensusu Waszyngtońskiego jako droga rozwoju krajów Ameryki Łacińskiej, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- STIGLITZ J.E., *Globalizacja*, WNP, Warszawa 2004.
- STRYJEK J., Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- SZUKALSKI S.M., *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.
- Teoretyczne koncepcje integracji regionalnej a efekty działalności ugrupowań integracyjnych w Ameryce Łacińskiej, red. E. Latoszek, M. Proczek, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2012.
- The Changing Wealth of Nations. Measuring Sustainable Development in the New Millennium*, The World Bank, Washington, DC, 2011.
- TOYNBEE A.J., *A Study of History*, London 1972 (Studium historii, przełożył J. Marzęcki, Warszawa 2000).
- Wielka Encyklopedia PWN*, t. XXVII, Warszawa 2006.
- World Population Prospects. The 2010 Revision Vol. 1, Comprehensive Tables*, UNDP, New York 2011 (za: Z. STRZELECKI, *Tendencja rozwoju ludności świata*, w: *Tezy referatów konferencji „Zagrożenia jakości życia; perspektywa długookresowa, Komitet Prognoz Polska 2000 PWs” przy Prezydium PAN oraz Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Mądralin, 27/28 czerwca 2013 r.*
- ŻULAWSKA U., *Płynąc pod prąd – Argentyna 1989-2012*, w: *Ameryka Łacińska w poszukiwaniu konsensusu*, red. K.A. Kłosiński, M. Czarnacki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.

AMERYKA POŁUDNIOWA
W POZYSKIWANIU CYWILIZACYJNEJ TOŻSAMOŚCI

Streszczenie

Tekst przedstawia podstawowy proces (integrację) oraz główne gospodarki (Argentynę, Brazylię, Chile) Ameryki Południowej, źródła i siły współczesnej transformacji tego kontynentu ku własnej cywilizacyjnej tożsamości.

Słowa kluczowe: Ameryka Południowa, cywilizacja, integracja gospodarcza

SOUTH AMERICA
IN ACQUIRING CIVILIZATIONAL IDENTITY

Summary

The text presents the basic process (integration) and major economies (Argentina, Brazil, Chile) of the South America, the source and the strength of the modern transformation of this continent towards own civilizational identity.

Key words: South America, civilization, economic integration

Translated by Joanna Okoń